

Pojetí dědičnosti podle duchovní vědy

23. října 1916, Curych

Rudolf Steiner

Prožitky mezi smrtí a novým narozením

[...] Jde ovšem o to, že podíváme-li se popsaným nadsmyslovým smyslem na to, co žije hlouběji, pod prahem našeho vědomí a co prochází opakovaným narozením a smrtí, uvidíme, jak navazujeme - uveďme si to jako příklad - vztah s člověkem, s nímž se v životě setkáme. Vytváří se tu zkrátka mnohé, co se v pozemském životě mezi narozením a smrtí nemůže skrze Já projevit. Když pak duše projde smrtí, má se věc tak, že to, co jinak žije v našem nitru, co je ohraničením našeho těla udržováno jako něco vnitřního a tím to uniká našemu běžnému vědomí, se v ryze duchovním světě mezi smrtí a novým narozením stane něčím vnějším - jak u člověka, o něhož jde, tak u druhého, s nímž tento člověk navázal vztah. Jestliže je totiž tělesná schránka v důsledku smrti pryč, vidí jeden člověk na druhém to, co spolu prožili, podobně jako pozemský člověk v sobě spatřuje to, co do něj vstupuje z vnějšího vnímaného světa a co kvůli tělesnosti nemohlo být zpracováno mezi narozením a smrtí.

Jak tedy probíhají prožitky mezi smrtí a novým narozením? To je ovšem kapitola, kvůli níž se dnes ostatní člověku ještě velmi snadno vysmějí, pokud o tom začne mluvit. Zaprvé totiž nikdy nemůže v jedné přednášce uvést skutečně všechno, co by dostačovalo k dokázání toho, o čem mluví. Na druhé straně pak to, co je třeba uvést, dosud naprosto odporuje představám dnešního běžného prožívání. Přesto bych chtěl z určité strany ukázat leccos z toho, co připadá v úvahu, chceme-li se podívat na život mezi smrtí a novým narozením.

Obvyklý výzkum dědičnosti

Obvyklý vědecký názor dnes mluví o tom, že vlastnosti, které se uplatňují v životě mezi narozením a smrtí, získává člověk do jisté míry dědičností, do jisté míry pak výchovou a podobně.

Podívejme se tedy nejprve na to první, na dědičnost. Jsem dalek toho, abych jakkoli snižoval svědomitý výzkum dědičnosti, který zvláště v posledních desetiletích učinil tak velkolepé pokroky, ani nemám v úmyslu polemizovat se skutečností, že tento výzkum dědičnosti lze použít i na člověka. Avšak v mnoha principiálních otázkách stojí tento výzkum dědičnosti na velice podivné půdě. O jedné věci jsem se zde již zmínil v dřívějších přednáškách, ale musím to nyní zopakovat. Před nějakou dobou byla napsána kniha, velmi zajímavá kniha, kterou každý, kdo se o tyto věci zajímá, může číst s největším zájmem: kniha o Goethovi, v níž se popisuje vše, co bylo možné svědomitým výzkumem zjistit o vlastnostech Goethových předků, aby se ukázalo, že v různých Goethových předcích se objevují vlastnosti, jež se pak u Goetha projeví jen, abych tak řekl, koncentrované. Takže směr a rovněž intenzita jeho geniální tvorby by se vysvětlovala jaksi dědičností.

Je to speciální případ, vybraný z toho, jakým směrem se výzkum dědičnosti vůbec ubírá. [Badatelé] se

snaží poznat, jak se na člověka fyzicky spojeného s předky přenášejí vlastnosti, které prostřednictvím tělesnosti působí na jeho naturel, utvářejí jeho charakter a temperament a tím ho jistým způsobem staví do světa. To, co se v tomto směru uvádí, je opět naprosto srozumitelné a lze chápat, když někdo řekne: Inu, tady jsou lidé, kteří chtějí být duchovními badateli, a říkají: Ano, jenže to, co se v jistém životě objevuje, se objevuje v důsledku toho, že tento život je důsledkem dřívějšího, respektive dřívějších pozemských životů; zatímco přírodní věda se přece svědomitě snažila ukázat, jak ze zděděných znaků a sil vyvěrá právě to, co člověk dává najevo jako svůj naturel.

Pochybný důkaz dědičnosti

To je naprosto srozumitelné, nicméně je třeba vznést námitku, která je zcela zásadní. Skutečnost, že člověk koneckonců ukazuje to, co je ovlivněno fyzickými dědičnými pochody, které jsou základem celé posloupnosti předků (ať už se to uplatňuje nepatrnými či významnými duchovními silami), lze oprávněně předpokládat a je zcela vysvětlitelná. Jelikož se však člověk fyzicky vyvinul tak, že jeho vývoj je třeba hledat ve vzestupné posloupnosti předků, není nijak zvlášť překvapivé, že projevuje vlastnosti, jež předkové přenesli na potomky, ti zase na potomky atd. Je to stejně triviální, zní to stejně triviálně, je to stejně nepřekvapivé, jako že je člověk, spadne-li do vody a je-li vytažen, mokrá! Člověk prostě prošel tímto prvkem posloupnosti předků; a právě tak, jako když je mokrá vytažen z vody, přináší si vlastnosti svých předků. Ale dokazuje to snad něco ve prospěch dědičnosti čistě duševních vlastností a činností?

Tím, že člověka ukážeme na konci posloupnosti předků, nelze ve prospěch této dědičnosti dokázat nic, neboť tady projevuje svou duchovně-duševní bytost právě s nuancí zděděných znaků. Kdybychom chtěli ukázat, že to, co je duchovně-duševní povahy, je dědičné, pak bychom nesměli poukazovat na příklad [nacházející se] na konci posloupnosti předků, nýbrž museli bychom ukázat na začátek a sledovat, co se projevuje u potomků. To však patrně nikdo neudělá, protože by pro to skutečnost příliš nehovořila. Podívejme se na Goethova syna, podívejme se na mnoho jiných známých osob a uvidíme, že u jejich potomků se nenaplnuje to, co bychom vlastně museli předpokládat, kdyby tato dedukce měla být pravdivá. Ten, kdo na tyto věci vynaloží určitou pozornost, si bezpochyby povšimne závažnosti této námítky vůči modernímu výzkumu dědičnosti.

Dědičné znaky jsou vypracovávány v duchovním světě

Nuže, oč se tedy vlastně jedná? Jedná se o to, že naše duchovně-duševní bytost, dříve než narozením nebo, řekněme, počtím vstoupí do života, skutečně žije v duchovně-duševním světě. A to, co je v životě mezi narozením a smrtí niterné, je pro tento duchovně-duševní svět něčím vnějším. Když projdeme narozením, neseme si v sobě zděděné znaky; neseme je v sobě jako nevědomé síly. Účinkem těchto sil působíme v životě všechno, co v nás mezi narozením a smrtí vnitřně žije; nacházíme-li se svou duchovně-duševní částí v duchovním světě před svým narozením nebo, řekněme, před svým počtím, žije to jako vnější svět. Tento duchovně-duševní svět nemá takový charakter, že by existoval někde, fyzicky oddělený, v rámci fyzicko-smyslového světa. Tento duchovně-duševní svět všude proniká svět fyzicko-smyslový a to, co je fyzicko-smyslové, spočívá uvnitř tohoto duchovního světa; fyzicko-smyslový svět je přímo účinkem duchovně-duševního světa.

Když jsme před svým narozením, respektive počtím v duchovně-duševním světě, jsme v něm v důsledku sil, které se ve fyzickém světě projevují svým působením - působením, jež v době, kterou prožíváme mezi smrtí a novým narozením, vytváří v celé posloupnosti předků dědičné znaky. Dědičné znaky jsou vypracovávány v tomtéž duchovním světě, v němž se nacházíme, podobně jako se, když spíme, vedle nás jakožto duchovně-duševní bytosti vyvíjí naše fyzické tělo a během spánku se nově vytváří to, co bylo spotřebováno v předchozím dni a do čeho ráno opět vstoupíme. V případě procesu dědičnosti je tedy ve fyzickém světě způsobováno to, co zase vytvoří tělo, do něhož můžeme vstoupit. To znamená, že prostřednictvím duševně-duchovních sil jsme u všeho, co vytváří celou dědičnou řadu.

Duše je přitahována dědičnými poměry

Z toho ovšem vidíte, že život mezi smrtí a novým narozením musí být podstatně delší než život, který uplyne mezi narozením a smrtí. Neboť s vědomím, které člověk nese branou smrti, se prostřednictvím duchovně-duševních sil, uplynulých mezi smrtí a novým narozením, dívá na to, co se vyvíjí v průběhu mnoha generací a co nakonec vede ke vzniku organismu, který ho přitahuje, tak jako ho ráno přitahuje vlastní organismus. Takže ho přitahují dědičné poměry směřující k tomu, co ve svém posledním životě nemohl uplatnit; dívá se na tyto dědičné poměry, je jimi přitahován a vyhledává si takový život, v němž může získat děděné znaky, jež jsou nositeli toho, co v sobě vytvořil v minulém pozemském životě. V životě mezi smrtí a novým narozením shrnujeme z úplně jiné strany života to, co souvisí s děděnými znaky; jsme s nimi spojeni po mnoho generací. A jakkoli paradoxně to zatím pro dnešního člověka zní, budoucí výzkum pochopí, že když Goethe prošel narozením a přinesl si vlastnosti od svých předků - vlastnosti, na něž se dnes poukazuje jako na vlastnosti pocházející od těchto předků - byl to on sám (onen syn, který se později objevil jako Goethe), kdo byl po celou dobu mezi smrtí a novým narozením přitahován, aby pak vstoupil do tohoto pozemského života, přitahován tím, co z této dědičné linie vzešlo v jeho otci a jeho matce. To je jedna síla, která nás táhne do nového pozemského života.

Vztah mezi lidmi vytváří impuls ke vzniku nové situace v příštím životě

Druhá síla přichází z druhé strany. Neboť to, co jaksi tvoří pouto přitažlivosti mezi dědičnými silami vyskytujícími se v průběhu generací a duchovně-duševní bytostí člověka, co od poslední smrti žije v tomto vědomí, to se stává našimi vnitřními schopnostmi, nositelem našich duchovně-duševních vlastností. To, co je naším naturelem, je vnitřní a stává se podvědomým, zatímco v životě mezi smrtí a novým narozením to bylo pro vyšší vědomí vědomé. To se však musí spojit s něčím jiným. A toto jiné vzniká následujícím způsobem.

Když jsme pospolu s jinými lidmi, prožíváme, jak jsem již říkal, určité životní poměry. V hlubší části naší duše - v části, která je reálně spojená s duchovně-duševní částí vnějšího světa, podobně jako je naše fyzické tělo spojeno s fyzickým vnějším světem - je něco, co je mnohem obsáhlejší než to, co lze pojmout v jednom životě. Jednoduchý vztah, který vznikne mezi námi a jiným člověkem,

vyžaduje nejen to, co jsme schopni vykonat nyní, podle své nynější životní situace, nýbrž vyžaduje něco, co lze vykonat jen tehdy, vstoupíme-li s tímto člověkem do nového vztahu. To se pak děje v hlubší části duše prostřednictvím popsaného smyslově-nad- smyslového smyslu, takže mezi tím, co můžeme uplatnit v tomto životě, se v podvědomí naší duše tvoří hlubší, reálná duchovní síla, která ke vztahu, do něhož jsme nyní vstoupili, chce připojit jiný. Tento jiný vztah však není dosažitelný v životní situaci, v níž se nacházíme. Tím se zase vytváří reálný impuls k vytvoření jiné životní situace.

Lze říci, že je nutné něco, co se vynoří před duchovním zrakem, před okem ducha, abychom použili tento Goethův výraz; ke každému našemu konání, ke každému vztahu s vnějším světem, do něhož vstoupíme, se vynoří jiný vztah, který je třeba uskutečnit a který v nás spočívá stejně reálně jako zmíněná touha vstoupit při probuzení opět do světa. Mezi narozením a smrtí se tak ustavičně vytvářejí skryté životní poměry, které vyžadují nové situace. V období, které prožíváme mezi smrtí a novým narozením, žijeme to, co ve vztahu k druhému člověku prožíváme vnitřně, vnějším způsobem v nazírání. Naše nitro samo se stává zvenčí viditelným a viditelným zvenčí je i jeho nitro. To, co tvoří vzájemné nahlížení, vytváří směr, tendenci dostat se do životní situace, která umožní prožití toho, co bylo mezi narozením a smrtí založeno jako reálná, nikoli tedy pomyslná síla, kterou může uplatnit jen obvyklé Já, spočívající v těle.

Spolupůsobení dvou proudů při utváření nového života

To pak vede k prožívání mezi smrtí a novým narozením, v jehož důsledku rozvíjíme přitažlivou sílu pro jisté budoucí životní situace, a sice vzájemné přitažlivé síly; oba, kteří spolu něco prožili, jeden i druhý, rozvíjejí síly vzájemné přitažlivosti. Tak se dosáhne toho, že si vytvářejí situace, v nichž teprve mohou vykonat to, co bylo jako impuls založeno v minulém životě. Lidé, kteří byli spolu, jsou tedy zase sváděni dohromady, jsou uváděni do nových životních poměrů, jejichž prostřednictvím se to, co bylo založeno, může naplnit.

Síly, o kterých jsem mluvil dříve, které se tvoří v souvislosti s dědičným principem, jehož prostřednictvím se vytvářejí naše vnitřní vlohy, jsou v souladu se silami, které ožívají v životních situacích v novém životě; spolupůsobením těchto dvou proudů se utváří nový život. A teprve až se mezi smrtí a novým narozením dostaneme tak daleko, že jsou tyto dva životní proudy přibližně natolik sladěny, aby toho v novém životě mohl člověk z minulého života uplatnit co nejvíc, cítí se duše opět přitahována novým pozemským životem a ožije v něm, tak jako ráno ožívá v tom, co opět obnovilo její vlastní tělo.

Nastínil jsem vám, co vyplývá ze skutečně svědomitého duchovního bádání jednak pro chápání lidského osudu, který můžeme pochopit, uvědomíme-li si, že náš současný život je určován dřívějšími pozemskými životy, jednak pro tu část našeho osudu, kterou můžeme pochopit, najdeme-li vazbu mezi našimi nynějšími vlohami a prožitky z minulých pozemských životů. Je samozřejmě zcela jasné, že to všechno by muselo být dokázáno a doloženo mnohem širším způsobem a v krátké přednášce to lze jen naznačit. Ještě jednou musím odkázat na jmenované knihy [v první části přednášky R. Steiner odkázal na své spisy *Jak dosáhnout poznání vyšších světů a Tajná věda v nástinu*] a další literaturu, která je v nich uvedena; to, co lze v jednoduché přednášce jen nastínit, tam najdete dále rozvedeno. [...]

R. Steiner, Menschenseele und Menschenleib vom Gesichtspunkte der Geistesforschung, veřejná přednáška z 23. října 1916 v Curychu; v souborném vydání děl Rudolfa Steinera přednáška dosud nebyla publikována, je však dostupná v Archivu Rudolfa Steinera a na internetové adrese steinerdatenbank.de; zde citovaná pasáž začíná ve strojopisu přednášky na str. 23.